

İBNÜLEMİN MAHMUD KEMAL İNAL VE HALİT ZİYA UŞAKLIĞIL'IN TÜRKGELDİ AİLESİNE MEKTUPLARI

Adnan AKGÜN*

Bu çalışma, Ali Fuad Türkgeldi'nin¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne intikal eden evrakları arasında yer alan İbnülemin Mahmud Kemal İNAL'ın² yirmidört ve Halit Ziya Uşaklıgil'in³ sekiz mektubunu kapsamaktadır.⁴

İbnülemin'in açıkça isim belirtmemesine rağmen içeriğinden ilk onördünün (I-XIV) Ali Fuad Türkgeldi'ye, altısının (XV-XXII) Âli Türkgeldi'ye⁵, son ikisinin de (XXIII-XXIV) Celâl Türkgeldi'ye⁶ gönderildiği anlaşılmaktadır. Mektuplarda genel olarak karşılıklı istenilen devlet adamı fotoğraflarından, yürütülen kitap çalışmalarından, ölüm hadiseleri üzerine bildirilen başsağlığı dileklerinden, bazı kimselere duyulan kırgınlıklardan söz edilmektedir. Ayrıca İbnülemin'in mizah gücünden, hiddetinden, zaaflarından, özetle bütün bir ruh ve madde dünyasından izler bulmak mümkündür.

Halit Ziya'nın mektuplarından ilki Ali Fuad Türkgeldi'ye diğerleri Âli Türkgeldi'ye yazılmıştır. Ali Fuad'a yazdığı mektupta onu, *Servet-i Fünun*'da tefrika ettikten sonra bazı değişikliklerle kitap haline getirdiği eserinden dolayı kutlar. Âli Türkgeldi'ye gönderdiklerinde ise -sadece ikisinde isim belirtir- oğulları Vedad ve Bülend'e yaptığı iyiliklerden dolayı duyduğu şükran duyguları ifade edilir. Halid Ziya oğlu Vedad'ın ölümünden sonra karşımıza yaşama neşesi kalmamış, haşhalıklarla boğuşan ve ölümü arzulayan bir insan portresiyle çıkıverir.

* Dr., K.K.T.C. Yakın Doğu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

1 Ali Fuad Türkgeldi (1867-1935).

2 İbnülemin Mahmud Kemal [İnal] (1870-1957).

3 Halit Ziya Uşaklıgil (1866-1945).

4 Mektupların Farsça kısımlarını Prof. Dr. Orhan Bilgin, Arapça bölümlerini ise Yard. Doç. Dr. Mustafa S. Kaçalın tercüme etmiştir. Ayrıca Gülbün Türkgeldi Hanımefendi kendi ailesiyle ilgili bazı bilgiler vermişlerdir. Kendilerine teşekkür ederim.

5 Mehmed Emin Âli Türkgeldi (1890-1955). Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilâl N. Şimşir, *Bizim Diplomatlar*, İstanbul 1996, s. 428-437.

6 Celâl Türkgeldi (1904-1965).

Bu yönüyle mektuplar taşıdıkları biyografik bilgiler yanında, her iki yazarımızın yaşadıkları şahsi acılara dayalı ruh hallerini yoğun ve edebî bir biçimde yansıtılmaları açısından son derecede önemlidir.

*

İBNÜLEMİN MAHMUD KEMAL İNAL

I⁷

Maruz-ı bendeleridir

Cenab-ı Hak ömr ü afiyet-i şahaneyi müzdad ve zât-ı kerimü's-sıfat-ı kerem-kârilerini ebediyen dil-şad buyursun. Çakerlerini hasbe'l-insaniye vakf-ı minnet eden dünkü ihсан-ı hümayundan dolayı hal-i ihtizarda bulunan Âtîf Bey tarafından teşekkür-name takdimi gayr-ı münasib ve arz-ı şükran edilmemesi de nazar-ı dikkati calib olduğundan irşad-ı sâmilelerine intizar ederim. Hüseyin Haşim Bey'le mukaddema Medresetü'l-Hattatin'de⁸ görüşüldüğü sırada bir Cumartesi günü Saray-ı Hümayun'da musîki âleminde bulunması irade buyurulmuş. Müşarünileyh bir gün birlikte gidilmesini teklif ettiyse de işin hakikatine vukufum olmadığından zât-ı devletlerinden istizah ü istizan edeceğimi kendine söyledim. Bunu dün mükerreren tahattur eylediğim halde arz etmeği unuttum. Baki dua ve sena efendimiz. Fi 3 Eylül sene 23 (16 Eylül 1907)

Bende

Mahmud Kemal

II⁹

Mısır nakibü'l-eşrafi ile refiki yarın Mısır'a gitmekte olduklarından kendilerine ihsan buyurulan nişanların yarınki Takvim-i Vekayi ile neşrini rica eyledikleri Yusuf Şetvan Bey tarafından ifade kılındı. Geçenki karar-ı vech ile zât-ı sâmi-i sadaret-penahiye arz-ı keyfiyet etmek üzere geldimse de Meclis-i Vükelâ'da buldukları ve zât-ı sâmilelerinin de Meclis'de oldukları anlaşıldı, tahriren arz-ı keyfiyete cüret eyledim. Takvim nüshasını yarın alıp Mısır'a götürmeleri kendilerince mucib-i mefharet ü minnet olacağını Şetvan Bey tekrar etmekte olduğundan irade-i aliyye-i kerimanelerine intizar eylerim efendimiz.

Bende

Mahmud Kemal

III¹⁰

Maruz-ı bendeleridir

Haftalık *Malumat* gazetesini perakende ve her nüshası bir tarafta bulunduğuyçün Serasker-i esbak Yaver Paşa'nın resmini havi olan nüshayı derhal bulamadım. Tatil zamanlarında yarım saat

⁷ BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 12; V. Nr: 124.

⁸ Evkaf Nazırı Mustafa Hayri Efendi (1283-1329) zamanında (1914) açılan bu kuruluş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İbnülemin Mahmud Kemal ve Hüseyin Hüsameddin *Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin Tarih-i Teşkilâtı ve Nüzzarın Teracüm-i Ahvali*, İstanbul 1335, s. 255.

⁹ BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 12; V. Nr: 124.

¹⁰ BOA, A. F. Türkgeldi, a. y.

kadar bende-hanede bulunmakta olduğum cihetle taharriyat-ı amika icra edemedim. Binaenaleyh şu günlerde bulup takdim edemezsem Yakacık'tan avdete talik edilmesi zaruridir.

Kenan Bey'in resmi olmadığı sual-i vakia cevaben hafidi Efdal Bey tarafından ifade edilmiştir. Suriye Valisi Nazif¹¹, Başkâtib Hakkı¹², Sadr-ı esbak Reşid Paşalar¹³ ile Edhem Pertev Paşa'nın¹⁴ resimlerini leffen takdim ettim. Reşid ve Pertev Paşaların resimleri (*Nümune-i Edebiyat*)'daki¹⁵ resimlendendir. Bunlar kopye ettirilir ise birer nüsha da çâkerlerine ihsan buyurulmasını ve Nazif ve Hakkı Paşaların resimleri de birer nüshadan ibaret olduğundan bade'l-istinsah iadesi vabeste-i lutf-ı devletleridir.

Darendeli İzzet Paşa¹⁶ ile bizim Paşa merhumun¹⁷ resimlerinden birer nüsha mevud idi, elbette inayet buyurulur. Baki dua efendim fi 2 Eylül sene 30 (15 Eylül 1914)

Bende

Kemal

IV¹⁸

Maruz-ı bendeleridir

Inayet-name-i kerimaneleriyle resimleri kemal-i teşekkürle aldım. İfa-yı vaade ibraz buyurulan sürat ve himmet, ebna-i rüzgâra medar-ı ibret olmağa lâyıktır.

Reşid ve Pertev Paşaların istinsah ettirilmekte olan resimlerinden birer nüsha ihsan buyurulur ise teşekkür ederim.

İrsal buyurulan resimleri tedkik eyledim. Bir tanesi Mısır komiseri Rauf Paşa'nın¹⁹ pederi Şerif Osman Paşa'nındır²⁰ ki arkasına işaret ettim. "Kütahyalı Ali Paşa" işaret edilen resim benedenizde de vardır, Ali Paşa olarak mukayyeddır. Diğeri de Ferid Paşa'dır²¹ ki bu resmini başka bir zâta görmüştüm.

Zarfının üstüne "m" işareti konulan resmin "Düzoğlu Mihran Bey" olduğunu teşrifattaki Sadık Bey söyledi. Diğ. resimleri tanıyamadım. Bunlar kudemadan olmalarına göre kudemaya, ez-cümle Rauf Paşa, Başkâtib-i esbak Âtîf Paşa gibi birkaç zâta göstermek lâzım gelirse de zamana muhtac olduğundan iadeye mecbur oldum. Tevfik Paşa²² da bunları görse belki tanır.

Hâlâ Yakacık'ta bulunulmasından dolayı buradaki bende-hanede taharriyat-ı amika icra edip de Serasker Yaver Paşa'nın resmini bulup takdim edemedim. Şeyhülislâm Hasan Hayrullah

11 Ahmed Nazif Paşa (1841-1905).

12 İsmail Hakkı Paşa (1839-1912).

13 Mustafa Reşid Paşa (1800-1858).

14 İbrahim Edhem Pertev Paşa (1824-1872).

15 Ebüzziya Mehmed Tevfik (1849-1913), *Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye*, Konstantiniye 1329/1911, 6. bs., s. 156-157'de Reşid Paşa, s. 197'de Edhem Pertev Paşa'nın resimleri yer almaktadır.

16 Darendeli Mehmed İzzet Paşa (1792-1855).

17 Mühürdar Mehmed Emin Paşa (?-1908).

18 BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 12; V. Nr: 124.

19 Şerif Mehmed Rauf Paşa (1838-1915).

20 Topal Osman Şerif Paşa (1804-1874).

21 Damad Mehmed Ferid Paşa (1853-1923).

22 Mehmed Tevfik Paşa (1855-1915).

Efendi'nin²³ de resmi bendenizde vardı. Fakat albümde ve mecmua-i tesavir-i meşahirde bulamadım. Evrak ü kütüb-i acizanem inkılâbat-ı gunaguna uğradığından kim bilir hangi köşede kaldı. Baki dua efendim hazretleri. fi 15 Eylül sene 330 (28 Eylül 1914)

Bende
Kemal

v24

Maruz-ı bendeleridir

Serasker Yaver Paşa'nın resmini havi olan *Malumat* mecmuasını buldum. Hallâl-ı muaddilât olan ikdam-ı devletleri neticesinde resm-i mezkur, başka taraftan tedarik buyurulmamış ise takdim edeceğim. Fakat Mecmua, katlanıp bükülüp postaya verilse resim buruşacak. Resmin katlanması istinsahı işkâl etmezse postaya vereyim. Yahud kesip mazrufen takdim edeyim. Nasıl emir buyurulur ise o suretle hareket olunur.

Reşid ve Edhem Paşa merhumların resimleri kopya ettirildiyse -evvelce istirham ettiğim vechle- birer nüshasının ihsan buyurulması vabeste-i inayet-i kerem-kâileridir efendim.

fi 4 Teşrîn-i evvel sene 30 (17 Ekim 1914)

Bende
Kemal

vI²⁵

Maruz-ı bendeleridir

Evan-ı iştiyakın imtidadından mütevellid teessürat, taharri-i esbab-ı mülâkat ettirmekte, fakat tehalüf-i semt leylen ve meşagil-i devletleri neharen teşerrüfe hail olmakta idi. Geçen gün biraderim²⁶ bendeleri çarşıda bi't-tesadüf şeref-yab-ı mülâkat olduğu esnada Saray-ı Hümayun'a gelinmesi irade ve hasail-i fazıla-i hukuk-perverileri bu suretle de irae buyurulmasıyla teşekkürat-ı müterettebe ve davat-ı hayriye ifa edilmiştir. Meşagil-ı seniyyeleri arasında mucib-i sudâ olmamak üzere hangi gün hangi saatte arz-ı ihlâs ü tazim edilmesi münasip olduğu bilinse kemal-i teşekkürle huzur-ı sâmi-i kerimanelerine şitab ve mefharet ve meserret iktisab olunur efendimiz hazretleri.

31 Mart sene 31 (13 Nisan 1915)

Bende
Mahmud Kemal

vII²⁷

Maruz-ı bendeleridir

Avni Bey merhumun gazeteden maktu resmini bulamadım, fotografisini takdim ettim. Bunun iadesiyle beraber bir nüsha-i cedide ihsan buyurulur ise teşekkür ederim.

Ser-karın-i hazret-i şehriyari Beyefendi Hazretlerinin arzu buyurdıkları levhalar için Âtuf Beyefendi'yi kariben ziyaretle neticeyi arz edeceğim.

²³ Hasan Hayrullah Efendi (1834-1898).

²⁴ BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 12; V. Nr: 124.

²⁵ BOA, A. F. Türkgeldi, a. y.

²⁶ Ahmed Tevfik Bey.

²⁷ BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 12; V. Nr: 124.

Muşarünileyh hakkındaki vaad-i cemil-i üftade-perverilerinin zuhuruna intizar ve hasais-i fazıla-ı mürüvvet-kâraneleri tezkâr edilmektedir. Aziz iken zelil olanlara muavenet edenler, Hak ve halk indinde azız olurlar. Efendimiz hazretleri.

5 Nisan sene 31 (18 Nisan 1915)

Bende
Kemal

VIII²⁸

Maruz-ı bende-i kadimleridir

Esna-yı İdda bir akşam üstü devlet-hane-i sâmilelerine gelinmiş ise de henüz teşrif buyurulmadığı anlaşılacak avdet olunmuştu. Meşagıl-i devletleri arasında tasdia tasaddi etmemek üzere ondan sonra ziyaret-i seniyyelerine cüret edilememiştir. Evkaf Nezareti'nin teşekkülünden şimdiye kadar tayin olunan nüzzarın terceme-i halleriyle eserlerinin tahriri²⁹ canib-i Nezaret'ten çâkerlerine havale olduğundan ifa-yı vazifeye çalışılmaktadır. O miyanda Hakkı Paşa merhumun da terceme-i hali yazılarak ikmal ve ıslah olunmak üzere mahdumu Said Beyefendi'ye gönderilmişti. Muşarünileyh nezd-i çâkeriye gelerek merhum-ı müşarünileyhin ahvaline dair zât-ı ulya-yı kadr-şinasileriyle kayınpeder beyefendi üstazımız Hazretlerinin³⁰ malumatı olduğunu soyledi. Malumat-ı münimanelerinden istifade edilmek üzere bir sabah Saray-ı Hümayun'da yahud bir akşam üstü devlet-hane-i âli-i kerimanelerinde ziyaret-i seniyyeleriyle müşerref olmak arzusunda bulunduğumdan emr-i sâmi-i muhlis-nevazilerine intizar ederim efendimiz hazretleri.

fî 19 Teşrin-i evvel sene 31 (1 Kasım 1915)

Bende
Mahmud Kemal

IX³¹

Maruz-ı bende-i kadimleridir

Cevab-name-i âli-i bende-perverileri mucib-i şükr-i azim oldu. Bezm-i fezail-engiz-i sâmilelerinde bulunmak çâkerleriçün müstelzim-i mübahat olduğu halde iştiyaktan bahs buyurulması mürüvvet-i müselleme-i kerimanelerine bürhan-ı nevin olduğundan davat-ı hayriye-i münimanelerine tekrar eyledim. Her Pazartesi sabahı Müze Meclis-i İdaresi'nde³² ve Mecmua-i Evkaf Encümeni'nde bulunduğumdan vakt-i devletleri müsaid olduğu takdirde inşaallah bir Salı yahud Perşembe sabahı hâk-i pâye yü sürerim efendimiz hazretleri.

fî 24 Teşrin-i evvel sene 31 (6 Kasım 1915)

Bende
Mahmud Kemal

²⁸ BOA, A. F. Türkgeldi, a. y.

²⁹ İbnülemin Mahmud Kemal [İnal] - Hüseyin Hüsameddin, *Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin Tarih-i Teşkilâtı ve Nüzzarın Teracüm-i Ahvali*, Darü'l-hilâfetü'l-aliyye 1335/1916-1917, 255 s

³⁰ Hacı Sadık Bey (1871-1935).

³¹ BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 12; V. Nr: 124.

³² Evkaf-ı İslâmiye Müzesi. 14 Nisan 1330'da resmi açılışı yapılan bu kuruluş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İbnülemin Mahmud Kemal [İNAL] - Hüseyin Hüsameddin, *Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin Tarih-i Teşkilâtı ve Nüzzarın Teracüm-i Ahvali*, s. 232.

X³³

Maruz-ı bendeleridir

Emr-i âli-i kerimaneleri mucibince evkaf nazırlarının tarih-i tayinlerini mutazammın varaka leffen takdim kılındı. Daire-i teşrifatın Tevcihat Defteri Bâb-ı Âli harikinde³⁴ yanmış ve Sicil İdaresi'nden yalnız üç beş zâtın tercüme-i hali verilmiş olduğundan malumat-ı mevcude -müşkilât-ı gunagun ile- eski gazetelerden, şuradan buradan istihsal edilmiştir. Bazılarının sehve makrun olması muhtemeldir. Fakat bunun haricinde malumat bulmak gayr-ı kabildir. İleride bir gün emr ü ihbar buyurulur ise yine ziyaret-i seniyyeleriyle müşerref olurum efendimiz hazretleri fi 2 Teşrin-i sani sene 31 (15 Kasım 1915)

Bende

Mahmud Kemal

XI³⁵

Maruz-ı bendeleridir

İd-ı şerifin ikinci gününden beri rahatsız olduğum cihetle vecibe-tebriki ifa edemedim. Dün Bâb-ı Âlî'ye gelebildim. Dahiliye Müsteşar-ı esbakı Fuad Beyefendi³⁶, büyük valide hanımefendinin irthalini haber verdi. Arife yahud bayram günü irthalin adem-i vukuu hakkında temenni-i devletlerinin mazhar-ı kabul olması lutf-ı ilâhidir. Merhume-i müşarünileyha gibi itk-ı Huda'ya nail olan bir asırlık bir muhaddara-i muhteremenin son hizmetinde bulunamadığıma teessüf ettim. Cenab-ı Hak zât-ı fezail-simat-ı devletleriyle hanedan-ı sâmilerine ömr ü afiyet ve saadet ve selâmet ihsan buyursun. Emr buyurulan hutut-ı hümayunun bir kısmını şu günlerde tedarik ederek inşaallah bizzat takdim eylerim efendimiz hazretleri fi 24 Temmuz sene 32 (6 Ağustos 1916)

Bende

Mahmud Kemal

XII³⁷

Maruz-ı bendeleridir

Elinde baston bulunan zât, Kütahyalı Hacı Ali Paşa olmak üzere vaktiyle Adliye'deki Hazım Bey tarafından bendelerine ihda olunduğunu geçen sene arz etmiştim. Halbuki Arif Hikmet Paşa Hazretleri, o zâtın büyük pederleri olmadığını söyledikleri ifade buyurulmuştu. Diğer zâtı bilemedim. Gördüğüm albümlerin hiçbirinde tesadüf etmedim. Eazımdan olmasa gerek. Bunları ve diğer mechul olan resimleri Rauf Paşa gibi kudemadan ve erbab-ı şurardan bir iki zâta göstersek tanırlar zannederim. Tevdi buyurulan Defter'e Reşid Paşa merhumun iki tezkiresiyle cevaplarını yazdım Bağdad şimendiferine aid hattı buldum. Hakan-ı sabıkın cülusundan İlan-ı Meşrutiyet'e kadar olan hatları -evvelce tahrir ettiğim- *Hadikatü'l-Vüzerâ Zeyli*³⁸'nden yazdırıyorum. Bunları

33 BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 12; V. Nr: 124.

34 21 Ocak 1839'daki Bâb-ı Âlî yangını. Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdurrahman Şeref, "Bâbüâlî Harikleri", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Nr: 7, s. 446-450, İstanbul 1329/1911.

35 BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 12, V. Nr: 124.

36 Mehmed Fuad Bey (1885-1935).

37 BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 12, V. Nr: 124.

38 Osman-Zâde Tâib (1660-1724)'in *Hadikatü'l-Vüzerâ*'sına yazılan İnal'ın şimdiye kadar basılmamış biyo-bibliyografyası için bk. Pertsch, Wilhelm. *Verzeichniss der türkischen Handschriften der Königl. Bibliothek zu Berlin*. Berlin 1889, s. 264 v.d.

emr buyurulursa beş on gün sonra bizzat takdim ederim. Efendimiz de mecmuaları iade buyurursunuz. Sultan Abdülmecid merhuma aid bakıyye-i hututu bulmak behemahal İstanbul'da bulunmağa mütevakıftır. Çünkü taam zamanı tedkikata müsaid değildir. Bade'l-Meşrutıye sadır olan hutut elbette nezd-i sâmilelerinde mevcuddur. Bâki dua efendimiz hazretleri fi 6 Ağustos sene 32 (19 Ağustos 1916)

Bende

Kemal

XIII³⁹

Maruz-ı bendeleridir

Emir buyurulan kuyudu Hazine-i Evrak'ta buldurarak takdim etmek ve bu vesile ile şeref-yab-ı mülâkat olmak üzere bu sabah devlet-haneyeye geldim. Zât-ı sâmilelerini bulamıyarak ve siyahat-i bi-hüde-i seheriyeye teessüf ederek avdet eyledim. Aramak büyüklere, aranmak küçüklere aid olduğu halde aks-i kazıyyenin hudusu şayan-ı nazar olduğunu da arza cüretle beraber teveccüh-ı kıymetdar-ı munımanelerinin bekasını niyaz eylerim efendimiz hazretleri.

fi 25 Mart sene 33 (25 Mart 1917)

Bende

Mahmud Kemal

XIV⁴⁰

Maruz-ı bendeleridir

Kudret Bey bendeleri selâm-ı sâmi-i kerimanelerini tebşir eyledi. Gaybubet-i müdire üzerine nâm-ı ahkaranemin tahatturuyla ibraz-ı iltifat buyurulmasından dolayı arz-ı şükran ederim. Küçük biraderim Selim⁴¹ bendeleri üç aydan beri ispanyol, zatürrie, zatülceb gibi il-el-i mudhişeden muztarib olarak Valide Hastahanesi'nde iki defa ameliyat icra kılındı. Hâlâ Hastahane'de esir-i firâştır. Her sabah ziyaretine gidilmekte olduğundan vakit bulup da hâk-i pâye yüz süremedim Tramvayların henüz tatil edilmediği sıralarda -mucib-i tasdi olmazsa- bir gece devlet-hanede teşerrüf edeceğimi Âli Beyefendi'ye söylemiştim. Muahharen tramvayların inkitatı, teşerrüf imkânını selb eyledi.

‘E’ n-nâsü fî gafletin ‘ammâ yurâdubihim

Ke’ennehum ganemun fî beyti cezzârin”⁴²

beyt-i derd-nisarı tahriş-i şuur ve tahrib-i huzur etmektedir. Cenab-ı münci-i hakikinın merhamet-i samedaniyesine iltica ederiz. Bâki dua efendim hazretleri.

fi 12 Kânun-ı sâni sene 35 (12 Ocak 1919)

Bende

Mahmud Kemal

XV⁴³

Muhıbb-i âli-kadr efendim

39 BOA, A. F. Türkgeldi, a. y.

40 BOA, A. F. Türkgeldi, a. y.

41 Mehmed Selim İnal (1885-1948).

42 İnsanlar kasaptaki koyunlar gibi kendillerinden umulan bir gafflettedir.

43 BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 15 ; V. Nr: 319.

Tebrik-name-i meveddet-amizinizi kemal-i mahabbet ü meserret ile aldım. “İtnâb der-mukâleme-i dôst hûş-ter-est”⁴⁴ kaidesine muhalif olarak irad-ı kelâmı iltizam-ı ihtisar edilmesini müstelzim-i şikâyetir Fakat her vesile ile kalbimi tatyib edişiniz, şikâyeti şukre kalb ediyor.

“Daima tatyib edersin gönlümü

Gonlünü tatyib ede ehl-i cemal”

Mukerreren bahs ettiğim vech ile hayat-ı memuriyette kimseden lutf u himaye görmedi Amma Arab’ın

“Lâ tertecî fi ‘lü’l-melifh mine’l-lezî

Kuhûlet bi-meyli’l-batni muklete’z-zahrehu”⁴⁵

beytiyle tarif ettiği nice eşhas-ı zu-zenb ve zenebin enva-ı adüvanına hedef ve maddeten telef oldum Mâ-haza asl u faslı mechul ve terkibde meful olan erazil-i esafilin cefasını gormek, lutfunu gormekten evlâdır. Hırs-ı cah ile birtakım güştenilerin minnetini yuklenip de bı’l-ahare vicdan azabı çekmek, eyyam-ı şebabda -hâşâ mine’l-huzur- (a...za)⁴⁶ çekip de evan-ı şeyhuhette -hücum-ı eskam ile- ah çekmeye benzer. El-minnetü lillah kimsenin pâ-yı atfetine ab-ru dokmedik Kimsenin inayetini görmedik. Kimsenin minnetdarı değiliz Son zamanlarda iki merd-i muruvvet-mendin sahabetine mazhariyetle şükr-gûzar ü minnetdarım. Biri Tevfik Paşa’dır⁴⁷, hakkımda ne türlü ihtarat-ı hayr-hahanede bulunulduysa red etmedi, maa’l-memnuniye hüsn-i telâkî etti Dîğeri Ali Fuad Bey’dir, beni benim kadar düşündü, elinden geleni yaptı ve yaptırdı Çünkü

"Kadr-i durr ü gevheri âlem bilir

Âdemi ammâ yine âdem bilir”.

Allah ikisinden de razı olsun.

Maaşça mustefid olmadım. Lâkin bir kısım halkın -haklı haksız- rencide-dil olduğu bir dem elimde tenkis-ı maaş, beni müteessir etmedi. Âmmeye isabet eden musibetten az çok hissedar olanlar, zararlı değil, kârlı çıkarlar. Bu tevcihten yâr u agyar, memnun göründüler. Yalnız divan-ı divanelerinden bir şahs-ı tavilü’l-kame, -peder-i sûtude-siyer hazretlerinin inayet-i mahsusasıyla- mustevfa maaş ve unvanca terakkiye nail olduğu halde tekyelerde ücretle çaldığı nay gıbı değil, meyhanelerde çalınan zurna gibi âlâm-ı hasedle inlemektedir. Hasuda en büyük ceza, hasedidir

Güzel bir yazı ile muharrer ve güzel sözleri havi olan (kart)ı goren genç ve kart-ı ehribbanın -emir-ı melek-suhen hazretinizin tabirince- (esna-yı görüşte) ne yaptıklarını söyledim. Fakat mektuplarımı mahrem tutmamakta olduğunuz hissettiğim için iltizam-ı ihtiyata mecburum. (El-‘ârifu yekfîhi el-işâretü)⁴⁸ kabilinden şu kadcarcık bir işarette bulunayım Ârif Hıkmî merhum, evail-i şebabında bir gece Beyoğlu’nda bir tiyatroya gitmi. Oyun bitip perde kapandıktan, halk dağıldıktan sonra vira-yı perdeden neler zuhur edeceğine âgâh olanlar, tiyatrodaki kalmışlar Muteakıben genç, güzel beş on erkek ve dişi -ser-ta-be-pa çıplak olarak- sahnede oynamışlar da! temaşa-geran-ı şehvet-feşan, bu manzaradan galeyana ederek her biri kendi malına vaz-ı yed ve bir enın-ı hafif ü sahif ile icra-yı kâr-ı bed etmişler imiş..

44 Sevgiliyle konuşmayı uzatmak pek hoştur.

45 Otuz yaşını doldurmuş, elliye merdiven dayamış birinden karnının eğilmesini (sıkıntılara dayanma gucu) sırtının gözüyle (herşeyi bırakarak) iyilik yapmasını bekleme

46 Abaza

47 Ahmed Tevfik Paşa (1845-1936).

48 Ârife işaret kâfidir

Hak rahmet eylesin, sade-ruyane mütefit olan bir müftü'l-enamın huzurunda bulunduğumuz sırada bıyıklarını tıraş etmiş, dudaklarına boya, yüzlerine düzgün sürmüş, fahişe tavırlı iki şahıs geldi. Hazret-i müfti bunların şab-ı emred olduklarına fetva vermiş ki lüzumundan fazla irace ru-yı beşâset buyurdu. Onlar yıkılıp gittikten sonra “Kırk yaşındaki uğursuzlar bıyık ve sakallarını tıraş ve ruh ve ebrularını telvin ederek nice sathi nazaran ve gürisne-çeşmanın gözlerini boyuyorlar, koklerini alıyorlar. Her yüzden iblisin veled-i zinasına benzeyen bu kalta-banlar da o guruh-ı mekrühdandırlar” dedim. (Kart)daki gulam-ı letafet-ittisamın o kabilden olması ihtimalını dün sabah nezd-ı fakiranemizi teşrif buyuran diğer bir müftü-i hüsn-şinasa ifade ve kartı irae ettim. Esbak Balıkhane Nazırıyla bir mahalde otururken civarlarına bir nefer-i ecnebi gelmiş. Nazır, mahzuz olmuş Mufti, çehrenin amelîyat-ı amika gördüğünü söylemiş. Beriki hiddetlenerek “Aşım faslımı düşünmeye mecbur değilim. Ben hal-i hazırâ bakarım. Hal-ı hazır beni zevk-yab ediyor. İşte o kadar” demiş.

Onde duran dilber-i latîf, hakikaten “gönüller uğrusu” bir afet-i müstesnadır. Bizim mısra-ı mahuddaki ikinci afet kelimesi, bu hüsn-i müşahhası tarife kâfi değildir. Bilmem gordunuz mu, bir mektep hocası, şakırdanından bir tıfl-ı hoş-lehçeye dil-dade olmuş. Macera-yı aşkı “Nevhatü'l-Uşşâk” namıyla nazmen nakl etmiş. O hoca, maşuku için

“Ki mahluku olunca böyle ahsen
Var imdi anla bundan Hâlikî sen”

der. Bu beyt-ı arifaneyi sizinle müttehidü'l-lisan olarak inşad edelim.

Nevadır-i bedaiden madud olan bu duhter-i dil-rûbayı Nevi-zâde Atâi⁴⁹ görmüş olsaydı

“Severim dılberi inkârım yok
Zenne mâil değilim olsa peri
Bize zen-pârelik isnad etmiş
Avrata . . kmeğe gidildi”

demezdi. Genç ve sahib-ı genç olsaydım Paris'e şitab eder, o nazenin-i ruh-perveri köşe köşe arardım. Bu satırı yazdıktan sonra hafızamda Hâfız'ın şu beyti cevvelân etti:

“Her kı hâhed kı çü hâfız ne-şevved ser-gerdân
Dil be-hübân ne-dehed ve'z pey-i îşân ne-reved”⁵⁰

Azmi-zâde Hâletî'nin⁵¹ âtidedeki kıta-ı nefisesi de safa-âmiz, fakat ibret-engız lemalar saçarak zıhınmden geçti

“Niçe hayrette komaz âşıkı ol gözler kim
Surmesiz ola sıyeh, meysiz ola mestâne
Evvelâ Hâletiyâ aklı alırlar yoksa
Akli başında olan dil mi verir hübâna”⁵²

⁴⁹ Nevi-zâde Atâi (1583-1635).

⁵⁰ Hâfız (?- 1390), *Dîvân* 6236/7 (Tercümesi:Hâfız gibi serseri olmak istemeyen güzellere gonul vermesin, onların ardından koşmasın. A. Gölpinarlı, *Hâfız Dîvânı*, 2. bs İstanbul 1968, s. 236, beyit 1985)

⁵¹ Azmi-zâde Hâletî (1570-1631)

⁵² *Dîvân-ı Hâletî Azmi-zâde*, İ U. Merkez Ktp TY Kit. 2876, yp. 96^b sütunundaki gazelin 5. ve 7 beyitleri

Bence bin türlü tecrübe ile sabittir ki en mesud adamlar, zaman-ı şebabını iffet-i kâmile ile geçirenlerdir. Bilirsiniz ki bizim mesleğimizde piş ü pes ve cail ü mecul nazariyesi yoktur, iffete yakışmayan her fiil, iffetsizliktir. İffetten mahrum olanlar, maddi ve manevi saadetten de mahrumdur. Cenab-ı hâfız-ı mutlaka hamd ü sena ederiz, evan-ı şebabımız, iffet-i tam ile gûzar ettiği içündür ki bugün istirahat-ı vicdaniye denilen saadet-i uzma, enis-i ruhumuzdur. Bazı akranımız gibi sahne-ı heva vü hevesde dans ve piş-i kes ü na-kesde reverans etseydik şimdi halimiz yaman, kârımız figan olurdu. “Hâceti tenbîh nîst ârifî âğâh-râ”⁵³.

Meşâğıl-ı gunagun içinde yazdığım mutavvel nemikalara cevap verilmemiş, bir kerem-name gönderilecek olsa bir iki satırla geçiştirilmesi, bade-zin mukabele-i bi’l-misul usulünün tatbikini icab edecektir, malum-ı şerifiniz ola. Risaleden farkı olmayan bu nemika-i bi-serübün de bakalım ne muamele görecek. Sizin gibi gençler, sizin gibi attâl olursa bizim gibi ihtiyarlar ne olmak lâzım gelir? Birader, arz-ı mahabbet ü hürmet eder. Bâki dua ü sena nur-ı aynım efendim fi 16 Muharrem sene 1341 (8 Eylül 1922)

Bende

Mahmud Kemal

XVI⁵⁴

Muhibb-i âli-kadr efendim

Koprülü-zade Fuad Bey⁵⁵ taraf-ı âlinizden bir *Tuhfe-i Nuhufte* getirdi. Huzzardan bazıları, kendilerine gelen hediyeleri -iraesi caiz olmayan şeyler gibi- göstermekten iba ettikleri halde bizim *Tuhfe-i Nuhufte*’yi gunagun setrelerden çıkarıp görmek için kuvve-i cebriye istimaline kıyam ettiler. Umum huzzar, ortaya bir madde-i acibe çıkmış gibi müstağrak-ı intizar oldular Fi’l-hakika bir madde-i acibe çıktı. Beşerle hınzır arasında kabil-i taksim bir vech-i leim ru-nüma oldu. Yirmi yıl evvel söylenilen

“Gîr-i hınzıra müşabih adam
Görmek isterse eğer insanlar
Eylesünler senin ey şahs-ı habis
S..e benzer başına atf-ı nazar”

kıtasına serapa mâ-sadak olan bu vücud-ı habaset-aludun dahametine hayret edenler, -neye benzediği cumleden ziyade nezd-i mehdiyanenize hüveyda. Ve bazı erbab-ı zamire gore sebep-i yegâne ihda olan -kelle-i rezîlânesine büzak-efşân olmaktan da men-i nefis edemediler. Mâ-haza -aklı başında addettiğimiz- o muhterem zâtlar, o açık başa baktıkça baştan çıkmışcasına kahkahandaz olmaktan nasılsa geri durmadılar.

Teşekkür olunur ki o bizim garib de Rakım Efendi Hazretleri bulunmadı. Bulunsa ıdı -eski kız oğlan kızlardan daha mahcub olan- o arus-ı hacle-i haya, baştan ayağa kadar kızarır, arak-riz-i hacl olurdu.

“El-hediyetu tedullü ‘alâ mühdîhâ”⁵⁶ mealini lisan-ı hal ile ilân eden bu hediye-i garibe, benim işime yarar, zevkime hıdmet eder şeylerden olmadığı için mahrecine iade etmek, yahud bir ehlini bulup vermek icap ediyor. Ehil, çoksa da “Sen ehilsin” demek sehl olmuyor. Bu sırr-ı sahihi imal eden pezevenk frenkin, haşefe-i müslimi nerede bulup da nümune ittihaz ettiğini

⁵³ Uyanık ârifi uyarmak gerekmez.

⁵⁴ BOA, A. F. Turkgeldi, D. Nr: 15, V. Nr:319.

⁵⁵ Mehmed Fuad Koprülü (1890-1966).

⁵⁶ Armağan vereni gösterir.

duşunürken maslahat-şınasan-ı zamandan biri “Niçe ince fikirli, nazik mühdiler vardır ki ihda edecekleri şeylerin nümunesini kendileri verirler” dedi de hakikat-i madde anlaşıldı. Mısır Valisi İbrahim Paşa -ihda buyurduğunuz madde şeklinde- bir tuzluk imal ettirmiş. Sofrada nedim-i hassı Nihad Bey'in önüne koydurmuş. Nihad, önündekini görünce “önümdeki sofranızda bulunmasaydı söyleyecek söz çoktu” demiş. Biz de öyle mi diyelim?...

Bu türlü hedaya, mustağrak-ı zevk u şan olan erbab-ı hevaya gönderilmelidir. Benim gibi
 “Bizim ilde harab olmuş bağlar var
 Sinesinde çiçeklerin dağlar var
 Gözlerimin yaşı gibi çağlar var
 Kardaşından ayrı düşmüş ağlar var”

zemzemesiyle sine-zen-i melâhat olan derdililer, böyle şeylerden mahzuz olmaz, mahzun olur.

Bır yâr-i azızimizi şevk-yab eden çay, bize de gelseydi hoş a giderdi. Çünkü biz, taraf-ı ulvîden yiyip içenlerdeniz, cihet-i süfliden değil.

Hediye-ı mahudeyi muteakiben posta ile diğer bir *Tuhfe-i şerifeniz* vürud etti. Derhal

“Arkasından gelmeseydi ol kitab
 Âliyâ hâlin olurdu pek harâb”

beyt-ı harabını uydurdum Gönlnünüzü eğlendirmekte yed-i tulâ sahibi olduğunuzu biliriz. Eğlenme, yahud eğlendirmenizin bir de (imtihan) faslı vardır ki bu abd-i cahil, belki bin defa imtihan edilmiş midir Netice-i imtihanda galiba lugaviyyundan olduğuma hükm buyurmuşsunuz kî (*Fıkhu'l-luga*)⁵⁷ gâh (*Muhakemetü'l-lugateyn*)⁵⁸ gibi lugat kitapları ihdasıyla taltif ediliyorum. Benim için nam-ı nâçizanemin tahatturundan büyük hediye olmadığı halde maddeten ve manen ibraz-ı insaniyet buyuruyorsunuz. Teşekkürat-ı müterettibeyi eda ve saadetinize dua ederim

Peder-i sûtude-sıyer hazretlerine gönderilen tasvir-i melek-nazir, nazar-ı tahassürle temaşa edildi. Paris'in ab u hevası! mizac-ı nazikterinize muvafık gelmemiş olacak ki vech-i besim ve cısm-i cesim-ı âlinizde âsâr-ı zaaf görünmektedir. Hiç olmazsa bu muhib fevka'l-kalb derecesinde kesb-i semen edebilmek üzere -evvelce taarrüfesini tebliğ ettirdiğiniz- soğanlı (katelehullah)⁵⁹, kaşar peynirli (demmerhullah)⁶⁰ gâvur şorbasından her gün bir tencere dolusu nuş ve bu-yı latifi ile izale-i hoş ediniz. Çırakları -müteveffa Bülbül Paşa gibi bi'r-i enfi hafr etmekte mahir olan- komşunuz börekçiden beş on okka peynirli börek ve soğanlı çörek alıp -hediye-i behiyenize mukabeleten- göndermek niyetindeyim. Belki bu sayede kesb-i semen buyurursunuz efendim.

fî 10 Teşrin-i sâni sene 339 (10 Kasım 1923)

Bende

Mahmud Kemal

⁵⁷ Sa'âlibî, Ebu Mansur Abdülmelik b. Muhammed b. (ö. 961/1038), *Fıkhu'l-luga*, Kahire 1900.

⁵⁸ Ali Şîr Nevâtî (1441-1501), *Muhakemetü'l-lugateyn*, 1498, Veled Çelebi b. İstanbul 1900, İshak Rafet Işıtman Ankara 1941.

⁵⁹ Allah onu öldürsun

⁶⁰ Allah onları yok etsin.

XVII⁶¹

Nur-ı aynım efendim

İd-i adhayı tebrik eden lutf-namenizden hem memnun, hem de mahzun oldum. Serra ve darrada bendenizi tahattur etmeniz, mucib-i memnuniyet ü mahmedettir. Tebrik-name değil, matem-name itlakına lâik olan o mektub-ı hüzn-engiz, ateş-i hicranla, tutuşan gönlüme mirvahacunban oldu, büsbütün yandım, yakıldım. Zaman, tahfif-i ahzan ederken benim derdimi teşdid ediyor. Galıba zaman da herkesten ziyade benim için yaman ve bi-amandır. Teşyi-i hıdmet muellimesi daima bana teveccüh ediyor. Her hal ü kali mahmud ve misli mefkud olan vefakâr, âli-cenab, ehl-i hal, ehl-i kemal kardaşımı da ben teşyi ettim⁶². Ah, o beni teşyi etseydi hayat-ı hakikiyeye nail olur da şu musibet-abadda böyle mahkum-ı enin olmazdım.

Merhum-ı mebrurun menakıb-ı ber-güzidesini yazmamı ihtar buyuruyorsunuz. Takdir-i fazilete taalluk eden bu ihtar, her türlü takdir ve tevkire seza-vardır. O fazilet-ı müşahhasanın -ahlâk-ı ahlâfa hıdmet edecek olan- menakıb-ı memduhasını yazarak nam-ı kerimini ibkaya çalışmak, o cefa-keş, sabur ve mütehammil yâr-ı canın üzerimizdeki hukuk-ı bi-hesabını bu suretle mümkün mertebe eda edebilmek benim için ayn-ı deyndir. Heyhat.. Hangi el, hangi kalem yazacak? Hikâyesi uzun ve hesabü'l-benan ile mevzun olan "İssız kalan bucağımda ağlarım" mısra-ı meşmununun altı ustü olmak üzere bir manzume yazmak istedim, perişan oldum.

"Kıssa-i derd-i cüdâyî çün nüvîsim Kemâl

Dıl cüdâ nâle koned hâme cüdâ nâme cüdâ"⁶³

mealı tamamıyla hasb-ı halim oldu. Artık menakıb-nameyi yazacak kudret-i maneviyeye nasıl sahib olacağım?

Zık-i maişetin hepimizi hurduhaş ettiği bir dem-i pür-elemde, her zamandan ziyade zanu-be-zanu oturduğumuz, yek-ruh ve yek-vücut olduğumuz bir melekü's-sıyaneyi kaybettikten sonra yaşamak benim için muhaldır. Fakat teessüf ve taaccüb olunur kı ben, hâlâ yaşıyorum. "İnnâ lillâhı ve innâ ileyhı râci'ün"⁶⁴.

Konferansta sebk eden hıdmat-ı rüyet-kâranenizi, peder-i sütude-siyer hazretlerine gelen bir mektuptan istidlâl ederek namınız ve hem namınız gibi âli olmanızı, hem namınızdan ziyade bu devlet ve millete hıdmet ve ihraz-ı şeref ü nebahat etmenizi iltaf-ı ilâhiyeden temennî eyledim nur-ı aynım efendim

fi 7 Ağustos sene 339 (7 Ağustos 1923)

Bende

Mahmud Kemal

XVIII⁶⁵

Mumessil-i bı-mısl efendim

61 BOA, A. F. Turkgeldi, D. Nr: 15; V. Nr: 319.

62 Kardeşi Ahmed Tevfik'in ölümünü kastetmektedir.

63 Ey Kemal! Ayrılık derdinin kıssasını nasıl yazarız. Gönül yalnız başına inlemekte kalem de ayrı kâğıt da

64 *Kur'ân-ı Kerîm*, 2 Bakara 156.

65 BOA, A. F. Turkgeldi, D. Nr: 17; V. Nr: 48.

Buyuk peder-ı fazilet-perveriniz⁶⁶, üstaz-ı sadıku'l-vicdanın irtihalinden dolayı taziyet-name yazmak üzere peder-ı sutude-sıyerden⁶⁷ niyaz ettiğim adres bugün vasıl olduğundan ifa-yı taziyete ıbtıdar olundu Taziyet-name takdim etmiyenlere infial buyurmakta olduğunuzu peder-i muşarunileyh inba eylediğinden infiale uğramaktan ihtirazen taziyet-name takdimindeki teahhurdan mutevellid kusur-ı gayr-ı ihtiyarının mazhar-ı afv-ı cemil olmasını ricaya da lüzum goruldu Doğduğum günden beri tanıdığım (ve fart-ı fitnatla maruf olan erbab-ı şevkden biri duyarsa mubalâğaya haml eder) hürmet ve mahabbet ettiğim merhum-u muşarunileyhin nail-i rahmet-ı rahman olmasını eltaf-ı ılâhiyeden niyaz ederim. Merhumun Merkezefendi Kabristanı'nda bir yâr-ı emîn u kadımı ile buluşması şayan-ı nazardır.

Elhamdulillah alâ külli hal, Ramazan-ı şerif teşrif edeli münharifu'l-mizacım galiba camilerin dil-i uşşak gibi şikeste olan camları, canları yakıyor. Ser-âmedan-ı bahtıyaran-ı uşştaktan mır-ı Celâl, nail-i saadet-visal olalı seyrekçe arz-ı cemal ediyor. Anın gayret-i merdanesi, size ve bize medar-ı ibret olsa lâyıktır. Bâki dua ve sena. fi 2 Nisan sene 1926

Bende

Mahmud Kemal

XIX⁶⁸

Muhıbb-ı kemal efendim

Taziyet-name-ı dil-nevazane, hatır-ı hazini tatyib etti. Teşekkür ve afiyet-i daimeye nailiyetinizi temenni ederim

Son gunlerde bilâ-ihtiyar -guftesi gibi bestesi de dil-nışin ü hazın olan- "Geldi ammâ n'eyleyim sensiz bahârin şevki yok"⁶⁹ şarkısını kendi kendime terennüm ederdim. Meğer hiss-i kable'l-vuku kabilinden bir terennüm-i pur-elem imiş.

Anneciğim⁷⁰ gıdeli evimizin içi boş. Ve kalbim gibi her taraf loş kaldı. Gün geçtikçe teessurum artmaktadır

Bu sene, sevdiklerimize birbirini takip ederek gittiler. Galiba nevbet bize geldi. Fakat ne yuzle gıdeceğimizi düşündükçe kendimden haya ediyorum.

Cevab-name-ı tazbazanenize, lâtife-kârane mukabele etmek üzere iken dünya başıma yıkıldı

Yakında buraya geleceğinizi söylüyorlar. İnşallah doğrudur. Evidda-yı kadime, birbirini gordukçe müteselli olur Bâki dua efendim

fi 22 Nisan sene 1935

Mahmud Kemal

66 Celâl Bey

67 A F Turkgeldi

68 BOA. A F Turkgeldi, D. Nr: 15; V Nr: 319.

69 Recarzade Mahmud Ekrem (1847-1914), "Şevki Yok" başlıklı şiir, *Pejmurde*, Konstantıniye 1311/1893-1894, s 95, Ayrıca bkz. Prof. Dr. Mehmet Kaplan - Prof. Dr. İnci Enginün - Prof. Dr. Birol Emil - Prof. Dr. Zeynep Kerman, *Yeni Turk Edebiyatı Antolojisi IV*, İstanbul 1982, s 22-23 Bu şiiri Bahaeddin Bey (?- 1899) uşşak curcuna değışmeli muhammes şarkı, Rahmı Bey (1865-1924) ise bayati ağır aksak muhammes şarkı tarzında bestelemiştir Bkz Yılmaz Oztuna, *Turk Musikisi Ansiklopedisi II*, İstanbul 1976, s 431

70 Hamide Nergis Hanım

XX⁷¹

Ali-i âli-tabiat, müterassıd-ı erbab-ı sabahat efendim hazretleri geçenlerde mefhar-ı hükkâm-ı zaman ve mergub-ı zaman-ı şehvet-feşan Celâl TÜRKGELDİ, arz-ı didar etti. Aslı var mı yok mu bilmem, taraf-ı vefa-kâriyelerinden hediye-i dil-nevazane olmak üzere fevâkîh-i latife alınması tenbih buyurulduğunu söyledi. Fıstıklı lokum, kurabiye, badem ezmesi, çiroz düzmesi aldı. Hediyeden ziyade tahattur buyurulduğuma memnun olarak teşekkür ettim.

Vaktiyle bir daire reisinin, hem-hali olan azadan bir mollaya tavsiye ettiği nesne hakkında kırk yıl evvel söylenip kaybolan ve birkaç ay evvel meydana çıkan

“Mefhar-ı tâife-i dellâkân

Tahtakala hamâmında Osman”

matlalı kaside-i garrayı, şükranе olarak sunacaktım. Şehvet-name-nüvis şehirleri ortanca, vazifesine iştirak ettiğime zehabla darılır. Ve kasidenin veznini -âdet-i dirinesi üzere- yirmi bir parmağıyla hesaplar endişesiyle sunmaktan vazgeçtim.

Enva-ı meşâğıl içinde bulunduğu Celâl-i müşârtün bi'l-benanın ifadesinden anlaşılmağla fazla yazmaktan ictinab eyledim. Said Paşa'nın⁷² dizine kadar nişan taktığı resmiyle Kâmil Paşa'nın⁷³ son resminin kopya ettirilip iki günde iade edilmek şartıyla vermesini Celâl'den rica etmişim. Hâlâ verecek. Lütfen emir buyurulsa.

26 Haziran 1945

Bende

Mahmud Kemal

XXI⁷⁴

Ali-i âli-tabiat efendim hazretleri

Cevab-name-i âliniz geldi. Teşekkür edildi. Erbab-ı zamire bir şey gösterilmedi ki zevk-yab oluyorlar. Galiba bunlar, görmeden zevk alanlardandırlar. Bizim Celâl-i zâni, birçok mani okuduktan sonra geçen gün dört albüm gösterdi. Aradığım resimler bunlarda yok.

Said Paşa'nın bahs buyurduğunuz resmi, acaba hangisidir? Son zamanlarda iki resmi alınmıştı. Taleb-i mükerrer üzerine nasılsa bunun birini verebilmişti. Altıncı cild, Safvet⁷⁵ ve Hayreddin Paşaları⁷⁶ ihtiva etti. Basılmış nüshalardan hâlâ getirmediler ki birini “Yüksek katınıza sunayım”. Şimdi Ârifi⁷⁷ ve Said Paşaların tercümelere basılmak üzeredir⁷⁸. Resim çok teahhur ederse kitaba konulamaz. Said Paşa'nın ser-ta-be-pa resmini bulamadığıma teessüf ediyorum. Kâmil Paşa'nın son ve Abdurrahman Paşa'nın⁷⁹ üniformalı resimlerinin henüz vakti gelmedi.

Kemal Beyefendi, vaktiyle iltifattan geri durmazken yıllardan beri bilmem ne oldu? Acaba bir kusur mu ettik. Lütfen ihtiramımla beraber söyleyiniz. Fesad-ı ahlâk gibi fesad-ı mideye

71 BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 17; V. Nr: 48.

72 Mehmed Said Paşa (1838-1914).

73 Mehmed Kâmil Paşa (1832-1913).

74 BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 15; V. Nr: 319.

75 Mehmed Esad Safvet Paşa (1825-1901).

76 Hayrettin Paşa (1872-1911).

77 Ahmed Ârifi Paşa (1830-1895).

78 İbnülemin burada *Son Sadrazamlar* adlı eserinden söz etmektedir.

79 Abdurrahman Nureddin Paşa (1836-1912).

sebeplere olacak şeylerden ittika ve her gördüğü şeyi yemekten ibaret olmak lâzım geleceğini halisane ihtiar ederim. Ol babda red ü kabul hazret-i men lehü'l-mide ve'z-zevkindir.

16 Temmuz 1945

Mahmud Kemal

XXII⁸⁰

Sitayışkâr-i cemel-i kemal efendim hazretleri

Alâimü's-saa cumlesinden olmak üzere lutf ettiğiniz taziyet-name-i dil-nevazanedan dolayı teşekkür ve devam-ı ömr ü afiyetinizi eltaf-ı ilâhiyeden temenni ederim.

İki buçuk ay içinde iki gayubet, mucib-i elem-i bi-nihayet oldu. Merhumdan⁸¹ gördüğüm cevri ü cefayı maluliyetine haml ederek ihtiyar-ı sabr u sükun eylediğim halde yine irza ü hoşnud edemedim Buna rağmen ocaklarının sönmesi, abd-i rakikü'l-kalbi dağdar etmektedir. Hele Selma'nın⁸² ibramlarına hatta -tabir caiz ise- istirhamlarına muhalefetle yanıma gelmeyerek yalnız başına oturmakta ısrar edişi, derdlerimi efvun etmektedir. Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh.

"Müverrih vasfını izafe" ettiğim⁸³, yıllarca meclisimde bulundurduğum için beni bi-hakkın muahezenize uğratan mahud nâ-pâk bed-bud katehullah, vaktiyle hakk-ı mîr-i hidânesini

"S..meyen kalmadı âlemde seni
G..ün olmuş idi deryâ-yı meni
Vermede öyle cömerddin ki a puşt
Verişin şaşkın ederdi s..eni"

denilmiş olan eski bir puştun hezeyanlarına istinaden Said Paşa'ya sıhriyetimin asl ü faslı olmadığını -saded-i bahse taalluku yokken- yazdığı sırada güzellikten de mahrumiyetime hüküm etmesinin, zât-i âli-i hüsn-şinasananıza şahitlerle, vesikalarla bir hüsn-name yazdırması şayan-ı nazardır. Ser-amedan-ı taz-bazan-ı kiramin ervah-ı şerifelerini şad etmek için bu hüsn-name ithaf edilse becadır.

Mektub-ı âliyi Muallâ Hanım getirdi. Müteakiben Yahya Kemal⁸⁴ geldi. İki Hindistan sefirinin kaleme ve cismen bir araya gelmesi tesadüfat-ı garibedir.

Celâl'imizin ihda ettiği eser-i kıymet-darı⁸⁵ tamamen okuyamadımsa okuyabildiğim sahifelerden, zamanımızda emsali nadir görülen âsâr-ı mutebereden olduğuna kanaat ve davat-ı hayriye-i daimeyi tekrara müsararat eyledim. Aralıkta tebşir-i âfiyet ve teyid-i meveddet edilirse şu dem-i elemde tadil-i teessür ederim. Bâki lutf u irade ve her vesile ile gönül eğlendirme, müellif-i hüsn-name efendimizindir.

8 Kânun-ı evvel 1948

Bende

Mahmud Kemal

⁸⁰ BOA, A F Türkgeldi, D. Nr: 17; V. Nr: 48.

⁸¹ İbnulemin Mahmud Kemal'in kardeşi Mehmed Selim İnal (1885-1948).

⁸² Mehmed Selim İnal'ın kızı Selma İnal (Akay).

⁸³ İbnulemin burada Fazıl Ahmed Aykaç'ı (1884-1967) kastetmektedir.

⁸⁴ Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958) 1947-1948 yılları arasında Pakistan Büyükelçiliğinde bulunmuştur

⁸⁵ Âli Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mutarekelerinin Tarihi*, Ankara 1948, 195 s.

XXIII⁸⁶

Sozunun erî olduğunu isbata söz veren nur-ı aynım efendim

Hın-i teşerrufde karar verdiğimiz vech ile -aba ü ecdaddan mevrus bir asırlık hukuk ve meveddetten başka kırk yıldan beri iltifat ve riayetlerini gördüğüm ve bi'l-mukabele dua ve senada kusur etmediğim- Fuad Köprülü Beyefendi azizimize yazdığım mektubu gönderiyorum.

Milletin, bilhassa nisvanın vekil-i asili olan zât-ı faalâneniz, pek hoşlandığınız “insan sozunun erî, gotunun berberi olmalı” sözünün mealine mazhar bir er iseniz mektubumu -hurmetlerimle beraber- bizzat takdim edersiniz. Vaki olacak lutf u himmetlerine dair bir haber-ı meserret-eser verîrseniz -vaktiyle şeker göndermeyi vaad eden bir prene yazdığım manzumenin “şeker”ımı “haber”e tahvil ile-

“Bâdı-i ezvak olur gelse haber

Belkı dans eyler safasından zeker”

beytını irad ve teşekkur ederim.

Tanıdığımız ve tanıldığımız bay ve bayan hazeratına selâm-ı bi-payanımızı tebliğ buyursanız memnun olurum. Bâki dua, memduh-ı ehiba ve makbul-ı nisa efendim.

10 Kânun-ı evvel 1950

Ibnülemin

Mahmud Kemal

XXIV⁸⁷

Nur-ı aynım muhterem efendim

Hastalık sebebiyle mektubunuza derhal cevap yazamadım. Bronşit vücut-ı nahifi hırpalamaktadır Hin-i teşerrüfte rica ettiğim madde, Maarif Bakanı Beyefendi'ye⁸⁸ ihtar-ı keyfiyet etmek değildi Fuad Köprülü Bey'imizin -bir asrı geçen hukuk ve meveddetimize hurmeten-arızalarımıza bir satırlık cevap vermemelerinden ve kırk yılda bir kerre vaki olan ricamı -vaade rağmen ve hilâf-ı intizar olarak- infaz etmemelerinden pek ziyade müteessir olduğumu kendilerine soylemenizi temennî etmiştim. Yenişehirlî Avni'nin⁸⁹

“Gelince vakt-i hâcet geçmedim hâtırlarından hiç

Anıncün ben de şimdi hâtır-ı ahbâbdan geçdim”⁹⁰

beytını mı okuyayım? Kemal Bey'in⁹¹ “Bir adı da Van mı Erzurum'un”⁹² dediği gibi ben de “Koprulu'nun bir adı da İleri midir” diyorum. Çünkü Köprülü Bey'e soylenecek sözü İleri Bey'e soylemişsiniz

86 BOA, A F Turkgeldi, D. Nr 15; V. Nr. 319.

87 BOA, A F Turkgeldi, a y.

88 Tevfik İleri (1911-1961) 1951-1953 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı yapar.

89 Yenişehirlî Hüseyin Avni (1826-1883)

90 *Kullyât-ı Yenişehirlî Avni Bey*, Derleyen: Hüseyin Avni Aktuç, İ Ü. Merkez Ktp. TY Kit. 9289, yp 251 gazelin 2 beyti.

91 Namık Kemal (1840-1888).

92 *Tahrîb-ı Harabat*, Konstantiniye 1303/1885-1886, s 66; Ayrıca bkz. Prof. Dr Kaya Bilgeçil, *Harâbât Karşısında Namık Kemal*, İstanbul 1972, s. 229, Prof.Dr.Kâzım Yetiş, *Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Gоруşları ve Yazıları*, İstanbul 1989, s. 80.

Bakanlıktan buranın Yurd Müdürlüğü'ne gelen emir-namede -Bakan Bey'in dediği gibi-Nihad, Kutuphane mudurluğuna değil, idare memurluğuna tayin edildiği bildirilmiştir

Hakikatın neden ibaret olduğunu -mumkunse- Bakan Bey'den sormanızı, değilse vazgeçmenizi rica ederim

Elli yıldan beri hasbetenillâh irfan-ı memlekete hıdmet eden bütün kıymetdar kitaplarını ve levhalarını Üniversite'ye teberru⁹³ ve daha mühim bir şey vasiyet eden, nefsi için bir ferden bir şey istemeyen bir adamın küçük bir arzusunun aylardan beri suver-ı gunaguna girmesi ca-yı teessufdur

Kâzım İsmail Bey⁹⁴ soyledi, latife midir, ciddi midir bilmem Uçunuz birlikte yemek yerken Bakan Bey "Kalabalık içinde, ba-husus Rektör'ün yanında "insan sözünün eri.." dedi Başkası soylese tahammül etmezdim. Tahammül ettim ve istediğini yaptım" demiş. Kalabalıkta o sozu soylediğimi pek tahattur edemiyorum. O vakit söylemedimse şimdi söyleyim, sözünün eri, insan kadri bılır erlerin serveri olduğunu anlamasam atalarımızdan kalan o güzel sozu söylemezdim

İhtiramımla beraber kendine soylerseniz memnun olurum.

Zıhn-ı âlınız, meşagil-i buusiyet ile meşhun, ba-husus hatırat-ı nısvan ile diğer-gun iken böyle uzun sozler yazdığımın dolayı ıtizar ve afiyet ve saadetiniz duasını tekrar ederim Nur-ı aynım necib-ı muhterem efendim.

4 Şubat 1951

İbnulemin
Mahmud Kemal

⁹³ İbnulemin Mahmud Kemal 1949 yılında ölümünden sonra alınması şartıyla kutuphanesini İstanbul Üniversitesi'ne bağışlamıştır. 27 Mart 1953'te de olume bağlılık şartını kaldırarak kitaplarını ve bazı değerli levhalarını hibe yoluna gitmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz *Hoş Sadâ*, "Ustad İbnulemin'e dair" Kâzım İsmail Gürkan, İstanbul 1958, s XL

⁹⁴ Kâzım İsmail Gürkan (1905-1972).

HALİD ZİYA UŞAKLIĞİL

I⁹⁵

Yeşilkoy 22 Mayıs 1929

Beyefendi Hazretleri

“**Servet-i Fünûn**”da tefrika olarak intişarı esnasında büyük bir telezzüz ve istifade ile takib ettiğim nefis eser-i âlilerini⁹⁶ bu defa topluca olarak ve bir hamlede tekrar okudum. Uzlet-i hayatımda bendenizi lutfen düşünerek bu güzide ve müstesna hazz u zevki bahş buyurduğunuza cıdden minnettardım. Her sahifesi türlü nikat-ı zarife ile müzeyyen kitabınız nefais-i senihat-ı edebin en kıymetdar müzeyyenat-ı kütüphanesinden birini teşkil edecektir. Bendenizi üslubunuzun rikkat ve zarafeti, müşahadat ve hatıratınızın kıymet ve ehemmiyeti meftun etti. Hele tarihin naküşade perdelerini kaldırması itibarıyla kitabın bizde tamamen yeni bir hususiyeti var ki bu itibar ile memleketin zemin-i irfanında bir pişva olmaktadır.

Otedenberi meclub-ı kemalât-ı âlileri evlâdır. Bir birader-i vicdanın teşekkürat-ı amikasıyla beraber ihtiramat-ı fevka'l-adesini lutfen kabul buyurunuz Beyefendi Hazretleri.

Halid Ziya

II⁹⁷

Muhterem Beyefendi

Brezilya hakkında telif ve bir nüshasını bendenize ihda buyurmak suretiyle hatırıma taltif ettiğiniz kıymetdar eseri⁹⁸ büyük bir dikkat ve lezzetle okudum. Koca bir memleketi bütün safahat ve tecelliyatında yaşatacak ve muhtelif nikat-ı nazardan mütenevvi mevzuları birarada mirat-ı ibret ve istifadede canlandırarak surette istihsal buyurmuş olduğunuz muvaffakiyeti pek derin bir hiss-i takdir ile tebrik eylemekliğime müsaadenizi rica ederim. Eserin ihtiva eylediği fusul ve mebahisin tenevvuuna rağmen aralarında mevcut olan irtibat ve tenasüb ve hele kitabı baştan başa lebriz eyliyen letafet ve tabiiyet-i üslub u beyan bendenize pek müfid ve aynı zamanda pek leziz saatler geçirtti. Çocuklarım hakkında daima ibzal buyurduğunuz büyük biraderlik lutufkârlığından mütevellid şakir-güzarlığıma doğrudan doğruya nefsim taalluk eden bu lutfunuz ayrıca bir minnetdarlık ilâve etti.

Ne kadar şayan-ı temennidir ki marifet ve medeniyet, terakki ve teâlî sahalılarında dolaşan fıkır u nazar sahipleri hep zât-ı âlileri gibi vatana avdet ederken memleketin kütübhane-i irfanına, ve, milletin dıde-i intibah ve imanına böyle kıymetdar bir armağan ihda eylesinler. Eseriniz başkaları için şayan-ı taklid bir hüsn-i misal teşkil edeceğinden bu itibar ile de başkaca haiz-i ehemmiyettir. Teşekkürat-ı mahsusamı ve pek samimi olan ihtimamat ve tazimatımı kabul buyurunuz muhterem Beyefendi.

Uşşaki-zâde

Halid Ziya

95 BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 11; V. Nr: 57.

96 Ali Fuad [Türkgeldi], *Ricâl-i Muhimme-i Siyasiye*, İstanbul 1928, 174 s.

97 BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 11; V. Nr: 57.

98 Âli [Türkgeldi], *Brezilya*, İstanbul 1932, 201 s. Âli Türkgeldi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. C Şehabeddin Tekindağ, “Âli Fuad Türkgeldi'nin Tiran elçiliği”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 3'ten ayrı basım, İstanbul 1973, 47-62 s.

III⁹⁹

Yeşilköy: 30/10/1935

Pek muhterem ve pek muazzez muhibbim efendim

Bugün şu satırları yazmak için kalemi elime alırken kalbimi lebriz eden şükran-ı hissiyatımı nasıl ifade edebileceğimde mütehayyirim. Hatta buna hacet var mıydı sualini kendi kendime tevcih ederek biraz da mütereddidim. Vedad hakkında ötedenberi gösterdiğiniz büyük biraderliğin, lutufkâr hâmilîğin bir zeyl-i tabiisi olan son lutfunuz başlamış olduğunuz bir küçük kardaş yetiştirmek eserine öyle bir lâhika-i zaruriye teşkil ediyor ki mütehallik olduğunuz seciye-i âliyenin bir semeresi olmaktan başka bir şey olmayan inayetinize karşı tercüme-i tahassüsata kalkışmağı hatta zaid görüyorum. Vedad benim oğlum ise sizin de bir küçük kardaşınız ve daima himayenize ve sahabetinize muhtac olan bir yetiştirmenizdir.

Bu hakikati şu tabii şekilde telâki ederken aynı zamanda refikamın da hissiyatına tercuman olmuş oluyorum. Lâ-yezal hissiyat-ı ihtiram-kârânemin kabul-i teyidatını niyaz ederek gözlerinizden öperim Âli-cenab vefa-şiar müriyyet-kâr efendim.

Halid Ziya UŞAKLIGİL¹⁰⁰IV¹⁰¹

Yeşilköy 9/2/1936

Pek muhterem ve pek muazzez muhibbim Beyefendi

Zât-ı âlinize şu satırları takdim etmek fırsatını veren iki vesile zuhur etti. Bunlardan biri şu son günlerde öğrendiğim terfi haberinizdir. Kadr ü kıymetinizi yardımla değil hakkınızda bi-payan olan hurmet ve takdir ile evvelce bendeniz gibi dostlarınız için bu olsa olsa sizi lâik olduğunuz yüksek makamlara bir derece daha takrib eden mesud bir hadiseden ibarettir. Ve o itibar ile tebrike çeşbandır. İkinci vesile hafidim Reşdan'ın nihayet nasılsa girmiş olduğu bir meslekten kurtularak şımdı kendisinin tefeyyüzüne daha ziyade hadim olabilecek bir yere ilişmek üzere Ankara'ya gitmiş olmasıdır. Bittabi gelip ellerinizi öpmeği kendisi için mukaddes bir vazife bilecek olan bu oğlunuza da şayan-ı iltifat evlâdınızdan biri nazarıyla bakacağınıza şüphe etmiyorum. Oğullarınız ve mahmilleriniz olan Vedad'la Bülend, biri Brüksel'de diğeri Londra'da, çalışmaktadırlar. Hakk-ı kerimanelerinde mütehassis oldukları şükran ve merbutiyet dugularına tercuman olmağa çalışmak için bir lüzum görmüyorum. Bunu pek iyi tahmin buyursunuz. Yine pek iyi takdir buyuracağınız, bendenizin derin ihtiramlarıma hakim olan halisiyet ve samimiyetümdür muhterem Beyefendi.

Halid Ziya UŞAKLIGİL¹⁰²V¹⁰³

Yeşilköy: 15/3/1939

Pek muhterem, pek muazzez, muhibb-i vefa-şiarımız efendim

Bugün on hafta oluyor ki Yeşilköy darü'l-ahzanının yukarı kat odalarından lodos cihetindekilerde mahbusum. Size tafsilât veren olmuş mudur; bilmiyorum. Evvelâ bir grip

⁹⁹ BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 11; V. Nr: 57.

¹⁰⁰ İmza Latin harfleriyle atılmıştır.

¹⁰¹ BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 11; V. Nr: 57.

¹⁰² İmza Lâtin harfleriyle atılmıştır.

¹⁰³ BOA, A. F. Türkgeldi, D. Nr: 11; V. Nr: 57.

şeklinde başlayan hastalık bronkopnomoni¹⁰⁴, pnomoni¹⁰⁵, peluruza safhalarına geçmiş, ve bıryandan da mesane, karaciğer, emâ ve safra kesesi isyanlarıyla müzic bir hal keşb etmiş idi Tabib-ı mudavı -kı Belediye Sıhhiye Müdürü Doktor Osman Said'dır ve Yeşilkoy'de mukimdir-vaktinde telâşa düşerek Âkil Muhtar¹⁰⁶ ve Abdülkadir Beyleri mükerreren ıstıshab edip sıkı bırtedavı neticesiyle beni kurtardılar. İyi mi ettiler?... Orası ca-yı sual¹⁰⁷. Her ne ise. Kurtardılar ama anlaşılın ihtiyat dairesinden çıkacak olursam ve hastalığın nüks etmesine sebep verirsem avakıb-ı vahıme zuhur edebilirmiş. Bunlar için beni hal-i mahbusiyette tutuyorlar. Eğer çıkmak mümkün olsa tahmın edersiniz ki ilk işlerimden biri sizi gidip görmek olacaktır. Esad İstanbul'da iken onun vasıtasıyla haber alıyordum ki ahval-i sıhhiyenizde büyük bir salâh olmakla beraber yaralar hâlâ işlemekte imiş Bugün ne haldesiniz bilmiyorum. Köyüne sılaya giden bahçıvanım devlet-haneyı taniyan yegâne adamdı. Torunum Tiraje'yi göndermeyi düşündüm, onun da sıhhati musat değildi Velhasil epeyce bir zamandan beri sizi düşünerek üzölmekteyim. Bu son gunlerde koyunden avdet eden bahçıvanı, şu varak-pareyi size takdim ederek bana iyi haberler getirmeye memur ettim Umıd ediyorum ki artık yaralar kapanmıştır, siz de gunden güne ıktisab-ı kuvvet etmektesinizdir Gelecek iyilik haberlerine na-şekibane intizar ederek gozlerinizden oper ve söze daıma sıhhat, selâmet ve saadet dualarını tekrar eylerim efendim hazretleri.

H. Z. UŞAKLIGIL

VI¹⁰⁸

Pek muazzez muhibb-i vefa-şiarımız Beyefendi Hazretleri

Uzun zaman oluyor ki afiyetiniz hakkında malumat alamamaktan munbais büyük bir merak içindeyim Müsterek muhibler pek mülâki oldukça her şeyden evvel bu merakın halli için çare arıyor ve onlardan bırdereceye kadar itminan-bahş havadis aldıkça müsterih oluyorum. Ben geçen kış geçirdiğim büyük hastalıktan sonra vücutça toplanmakla beraber o derece bı-mecal kaldım ki geçen gun mucbir bir sebeble bir iki saat için şehre indikten sonra eve baygınlıklarla avdet edebildim Evden ıstasyona kadar hatta araba ile gitmek, bahçeye beş dakika bir göz atmak için indikten sonra koşeceğime sığınmak üzere on beş kademe merdiven çıkmak beni yıkacak kadar azım yorgunluklar tevlid ediyor. Cismani kuvvetimin bu izmihlâlıne mukabil manevi bir mukavemet olsa belki bu zaaf buhranlarını geçıştirebileceğim; fakat manevi kuvvetlerimin derecesi iflâsını tahmın edebilirsiniz. İşte bütün bu sebeplerle gelip sizi bizzat ziyarete ve sıhhatinize dair bı'l-muşahede kanaat peydasına imkân bulamadım. Ne haldesiniz? Ne yapıyorsunuz? Bana dört satırla malumat verseniz ve vereceğiniz malumat meraklarımı sükuna tahvil mahiyetinde olsa ne iyi olurdu

Elbette Bulend'ı de merak edersiniz. Biliyorsunuz ki o, Bukreş'ten avdet eder etmez Numan Beyefendi'den¹⁰⁹ aldığı der-akab bir emir üzerine hemen hiçbir ziyarete ve bu meyanda en büyük emeli olan sızı gıdıp gormeye vakit bulamadan Ankara'ya azımet mecburiyetinde kalmıştı Onun, dünyayı nazarında boş bırakan, bütün dünyadan ziyade Ankara'da hayalinden başka bı şeyı kalmıyan Vedadıcığından sonra Ankara'da ne büyük bir elem duymuş olduğuna işaret etmek fazladır Buna mesken tedariki, bin kûsur liraya mal olan eşyanın nakli kulfeti, ve her şeyden

104 broncho-pneumonie

105 pneumonie

106 Âkil Muhtar Ozden (1877-1949).

107 Halid Zıya Türkiye'nın Tiran elçiliğı üçüncü kâtibi iken intihar eden oğlu Halil Vedad'ın olumunden sonra (1937) tam bir yıkıma uğramış ve duygularını bir kitap haline getirmiştir. Bkz. *Bır Acı Hikâye*, İstanbul 1942, 309 s

108 BOA, A F Turkgeldi, D. Nr: 11; V Nr: 57.

109 Numan Menemencioğlu (1893-1958).

ziyade, vekâlette on seneden fazla bir zamana aid olan mevkiine tekrar düşmüş olmak füturu ınzımam edince pek perişan bir halde olduğu kolaylıkla anlaşılır Hâlâ bin müşkîlât ile bulabildiği apartmana ancak bugün geçebilecek. Karısıyla çocuğuyla ablasında mısafır, gocebe halinde Bana mektup bile yazamayarak ara sıra telefon ediyor. Son defasında da hakkınızda malumat istedi Onu terevvuc etmek için sıhhatte olduğunuzu söyledim Dua ediyorum ki sizden gelecek cevap beni tekzib etmesin İşte pek sevgili, pek saygılı dostumuz efendimiz, size bir haylı soz.. Araya her ikimizce istenmiş olmaksızın giren sükût fasılasından sonra şu kadirlik olsun söylenmiş olmakla bir inşirah duydum. Derin hurmetlerimle mahabbetlerimi takdim ederim

H Z UŞAKLIGİL¹¹⁰

VII¹¹¹

Yeşilkoy 19/1/1942

Muhibb-ı muhterem u muazzezimiz Âlî Beyefendi Hazretleri'ne

Üç aydan beri göğsüme de inen muannid bir nezle sebebiyle şehre inmek değil hatta koyde gezmek imkânını bulamıyorum Sız de bizleri lutf-kâr-ı iltifatlarınıza alıştırduğınız halde ne vakitten beri Yeşilkoy'ü unuttunuz. Bızı unutmduğınıza emin olmakla beraber sızı merak etmekten de hâli değiliz Mevsimin bu şiddetli hengâmında sızı yormak cüretinde bulunamayacağım aşıkârdır Fakat uç beş satırla ahvalinize dair malumat vererek gönlümüzü tatyib etmenizi rica edeceğim

Gozlerinizden oper ve afiyet ve selâmetinize dualar ederim beyim efendim

Hürmetkânınız

Halid Ziya

VIII¹¹²

Yeşilkoy 10/5/1944

Pek muhterem Âlî TÜRKGELDİ Beyefendi Hazretleri'ne

Vefa-şıar ve kerem-kâr-ı muhibb-i muazzez

Doğum gunum vesilesiyle aldığım iltifat-nameleri bende şükran ve teessurle dolu muhtelif hisler uyandırdı Teşekkur ederim. Uzun süren fakat ıztırabsız geçen bir hastalıktan sonra tekrar afiyete ulaştım Turlu elemlemlerle geçen hele son yedi sene içinde onulmaz bir derdle zehirlenen hayatımın biraz daha uzayacağını her veren bu afiyetten sonra daha ne kadar bir zaman şu perişan omru surukleyeceğimi bilmiyorum Mukadderata boyun eğmekten başka ne yapılabilir

Esad Beyefendi ile son mulâkatımda zât-ı âlileri hakkında bir haylı malumat aldım Ankara'da pek ıyı bir vaziyette dem-güzar olduklarını büyük memnuniyetle anladım Bittabı musteri oldum Bizleri dil-şad edecek surette bir neticenin tecelli-saz olmasına intizaren saadet ve ikbal-ı âlileri hakkında temenniyat ile lâ-yezal hürmetlerimin teyidatını takdim ederim.

Halid Ziya

Zevcem ve kızım hurmetlerini gönderirler.

¹¹⁰ Imza Lâtın harfleriyle atılmıştır.

¹¹¹ BOA, A F Turkgeldi, D Nr 11; V. Nr: 57.

¹¹² BOA, A F Turkgeldi, D. Nr 11; V Nr: 57.

حیث علی فیه انتم
 کویلی نام فوهم، طرفه عینکوره زخم نهفته کتیری. مضامیر بظلال،
 کتیرینه کله هده ده - المای حایر اولان شیرک - کتیریکله ابار ایکنله
 حاله نیم قطفه نهفته یی کوناکون شوره لوره. چیاره کور بولمک اچونه قورین
 انغانه قیام ایدیر. عموم عظار، اوتیز بر حاده یجیه جعفر کتیرینه
 انکار اولدیز. فی الحقیقه براده یجیه جعفری. بشر فخر آتشدن قالم
 بر وچولم روغاولوری. کیمی بل اول سلیله « کیر فخر شرایم اوم
 کورمک ایتسه ازانلر ایسوزنر. اچ قطفه خیف کتیرینه ناله
 عطفه نظر » قطفه - ارا ما صدوره اولا بوردو خیاسته اولون صاحتین
 ایدر، - نیر نکره یی عمله نر یاده نردو هیلیم کرده هویا و بهیا ایلیم
 کیم - سب بیلیم اهل اولان - کله زولون نر یازن اناه اولقدوره ده منحصن
 ایدیر. مع هلا - عطف باندده عد ایتکیز - او کیم زانر، بولمیر تله
 باقره باندده یجیه خیشنه قهره انا اولقدوره نه کیری کوریمه.
 نکر اولونکره اوزیم غریبه زانم انا قطفه بولندی. بولس اچ - کتیرینه
 اوغلا اولدوره ده انا کتیر اولان - او عرن من جمله حیا، باندده آیا نغم ندر
 قیزار، عورده نر عجل اولوردی.
 « الهیة تدل علی نهدیا » مانع لسانه اعلایه ایدر بولس غریبه نیم بولس

بالا، زخم خدمت ایدر - شیردره اولدو قیچ قورینه اعلایه ایلان، باخوردن
 بولوب ویرمک اچا سباییمیر. اهل چورده « سله اهلک » دیکل سحر اولدو
 بو - سیم اهل ایدر. بزه نه زلکان، خفه مسل نزه ده بولوب نر ندر انا
 اندیکه دوشونور که مصطفی شایسته نمانده بولس « نجه انا نکرل، ناک نکر
 واردر که اهل اچمه کیری شیرن نمنه کتیرینه ویرلر » ده ده حقیقه ماده
 انا سله. مصر کیم ایلیم نر - اهل بولور دوقنار ماده شکان - بولور
 اهل ایدر بولس. صوراده نیم خله ناره کک اوکته قوریمیر. ناک اوکته
 کورنجه ه اوکته کی صوراکره بولما سیدی - سولیم چمن نر چورده، کتیرینه
 اوزیم نیم ؟ ...
 بولور که هلا، مشغول زوره و شور، اولا ابار اهل کورنر سلیله. نیم کیم
 « نیم ایدره طراب اولس باغلاور - چیندو صیقلان باغلاور - کوربان
 ناک کی باغلاور - قدر اشدن ایزر نکره اعلایه وار - نر بولور سلیله
 مدد ادر اولا دوردی، بولر شیدن نر کتیر اولان - چورون اولور.
 بر بار غریبه یی شور باب ایدر چاه، بزه ده کتیرینه خیف کیردی. چکیز
 لرنا عاصییمیر بولور اچا نر، هفت مشغول زور کلا.
 هدی معبوده یی شغافنا بولس ایلیم کیم چخفه شریکر دوردانر. حال دار فخرنه

بر

21. قیصر 1370

15/3/31

کامبیدی اول کتاب عالی حالت اولوردی بی قراب « بیت قرابنی اوبدیردم .
 کولکلری اکلدیر ملک ید طولی صبه اولدیقکری بیلیرن . اکلنر ، بیله اکلدیر بر کل
 بره (مقنانه) فضی وار دنگ بو عید جا هله ، بلکه بی دنه انعام ایدیشد .
 نیز انعام عالی لغویوندنه اولدیغر حکم یوزشکر که ماه (فقالله) ماه دیککه
 اللقیه) که لغت کدهه اهل سیده تلطف اییلورم . بنم انجه نام ناچیزانه قنطنده
 بولک هدیه اولدیغی حالده ماده و معنی ایزانسانیت بوزیرکنر . شکران قرابتی
 ارا وسعادتیزه دعا ایدرم .

یدر شوده سیر حقیقه کوندر بیه زهر مملکت نظر ، نظر تحسیرل نماشا ایدیرم . با سب
 آب وهواسی ! مزاج نازکتر نیکزه موافقه کله سله هر هوکه و جسم و جسم ایدیرم
 آثار ضعیف کورمکده در . هیچ اولانسه بو قبه قوالقبت در جسته کسب سمن
 ای سیمت اوزم - اولدی نغزنی تبلیغ ایدیر دیکله - صوغانی (توله) ، قاسا -
 بیزلی (دوره) ، نادر شور باندنه هر کوره برنجوه طرلوسی نومه و لطف غایب
 ازاله هوسه ایدیرم . چراق - توفی بلبل بیز که برانغی حفر انجده ماهر اولر -
 قوشورک بوره کیده به اوده اوقم بیزلی بورهک و صوغانی بورهک آله - هدیه بیه
 مغنانه - کوندر ملک نیشده بم . بلکه بوسایر که کسب سمن بوزیرکنر افتم .

ایسینده
 مکتوبات

Ali Emami Library
 Miraschi

1948 | 10 | 28 | İstanbul

Emine Hanım,

1. Bu mektubü yazarak sizlere İstanbul'da yaşayan çocuklarımızın
 durumunu bildirmeyi istiyorum. Çocuklarımızın çoğu okula
 gitmekte zorlanmaktadır. Okulların açılması için
 gerekli masrafları karşılamakta zorlanmaktayız. Çocuklarımızın
 gelecekleri için endişeliyim. Eğer siz de İstanbul'da
 yaşayan çocuklarınız varsa, lütfen bizimle iletişime geçin.
 Yardımlarınız bizim için çok değerlidir. Her zaman
 yardımlarınıza şükrederiz. İyi çalışmalar.

(Signature)
Adnan Akgün

30/10/1948

Emine Hanım,
 İstanbul'da yaşayan çocuklarımızın durumunu bildirmeyi istiyorum. Çocuklarımızın çoğu okula gitmekte zorlanmaktadır. Okulların açılması için gerekli masrafları karşılamakta zorlanmaktayız. Çocuklarımızın gelecekleri için endişeliyim. Eğer siz de İstanbul'da yaşayan çocuklarınız varsa, lütfen bizimle iletişime geçin. Yardımlarınız bizim için çok değerlidir. Her zaman yardımlarınıza şükrederiz. İyi çalışmalar.

(Signature)
Adnan Akgün